

П.Д. Червоний
Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків

САМОВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ КУРСОВИХ ОФІЦЕРІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ З КУРСАНТАМИ МВС УКРАЇНИ

Актуальність проблеми. Однією із головних умов формування готовності курсових офіцерів до виховної роботи з курсантами є організація систематичного підвищення психолого-педагогічної підготовки курсових офіцерів. На сьогодні посади курсових офіцерів укомплектовані випускниками вузів МВС України, а також працівниками, які перевелися із практичних органів та Збройних Сил України у зв'язку зі скороченням штатів та з цивільних організацій. Підхід до виховної діяльності курсантів колишні військовослужбовці здійснюють методами підтримання службової дисципліни, орієнтуючись на застосування командно-адміністративних методів виховання. Випускники вузів МВС України не володіють методами і прийомами виховання, прийомами педагогічного впливу для підтримання дисципліни. Їх знання, уміння та навички з виховної роботи не відповідають належному рівню. Таким чином, як у першому випадку, так і в останньому якість здійснення виховної роботи є недостатньою. У свою чергу курсові офіцери повинні формувати уміння та навички роботи з курсантами у молодших командирів, розвивати професійно значущі особистісні та ділові якості, які необхідні для успішного вирішення службових завдань, здійснення виховної роботи та профілактики надзвичайних подій.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб показати доцільність спеціальної підготовки з метою формування у курсових офіцерів готовності до виховної роботи з курсантами.

Виклад основного матеріалу. Організація виховного процесу у ВНЗ МВС України має свої особливості, зумовлені як метою, змістом, так і характером діяльності курсантів.

По-перше, ВНЗ системи МВС – це навчальні заклади цілодобового регламентованого воєнізованого режиму. Ті, хто вступив на навчання до ВНЗ МВС України, займають соціальну позицію „курсант” із присвоєнням їм спеціального звання „рядовий міліції”. Курсант отримав службове посвідчення особи і формене обмундирування зі знаками розрізнення відповідно до свого спеціального звання.

По-друге, специфічними є й умови проживання курсантів; вони розміщуються в казармах, повинні дотримуватись вимог, передбачених Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України і правилами внутрішнього розпорядку. Особливо жорсткими є умови навчання і служби для курсантів 1-го курсу. Вони можуть залишити розташування навчального закладу, казарму тільки при наявності дозволу про звільнення згідно з порядком, встановленим для військовослужбовців строкової служби.

По-третє, у ВНЗ МВС України переважає чоловічий колектив, в якому дуже помітним є психологічні особливості, характерні саме для юнаків – курсантів.

Адаптація курсантів до навчально-виховного процесу ВНЗ МВС України - це багатогранний процес пристосування особистості до нового соціального статусу входження її у специфічний колектив закладу закритого типу, зі статутно-регламентованою системою взаємин, що спричиняє психологічну перебудову особистості з її орієнтацією на майбутню правоохоронну діяльність. Тому для здійснення навчальної, соціально-психологічної та професійної адаптації курсантів необхідна спеціальна підготовка курсових офіцерів до виховної роботи з курсантами.

Проблеми підготовки офіцерів Збройних Сил України до виховної роботи як психолого-педагогічна проблема розглядалися у роботах О.С. Автушенко, О.І. Грязнова, Є.Ю. Литвиновського, М.В. Руденко, Г.В. Яворської, В.В. Ягупова, але проблеми підготовки курсових офіцерів до виховної роботи у ВНЗ МВС України не знайшли свого висвітлення у

наукових роботах.

Грязнов О.І. констатує, що одна частина офіцерів вважає, що індивідуально-виховна робота не є особливо складною. Вона полягає лише у тому, щоб проводити бесіди з окремими військовослужбовцями, під час яких з'ясувати питання про їх побут, біографію, життя та службу.

Інша частина офіцерів обмежується в цій роботі вказівками, вимогами, інструктажами та ін. У сфері їх впливу нерідко знаходяться лише недисципліновані воїни, які викликають стурбованість. Ця категорія офіцерів зводить виховну роботу до здійснення лише тих заходів впливу, що застосовуються після скоєння проступку. Вони не усвідомлюють обсягу й структури індивідуально-виховної роботи, не враховують повною мірою її психолого-педагогічних аспектів. Враховуючи те, що в більшості випадків ця діяльність має характер реагування на вже скоєний вчинок, автор визначив як головне завдання індивідуально-виховної роботи командира – всебічне вивчення підлеглого і на цій основі прогнозування його поведінки та діяльності, а при необхідності також попередження його негативних вчинків [2, с.2].

Грязнов О.І. виділив труднощі у вихованні об'єктивного характеру, які не залежать від курсантів, але мають важливе значення для їх морального виховання. По-перше, це труднощі, пов'язані з існуючими недоліками навчально-виховного процесу й організацією роботи з морального виховання майбутніх офіцерів. По-друге, це недоліки в укомплектуванні ВВНЗ висококваліфікованими кадрами вихователів. У своєму дослідженні автор констатує, що ефективність морального виховання залежить від: морального досвіду курсантів, отриманого до вступу до ВВНЗ; моральної (чи неморальної – такі випадки трапляються) поведінки вихователів, викладачів, командирів ВВНЗ, які повинні бути взірцем для курсантів, особливо першокурсників; системності виховної роботи, її спрямованості на формування морального обліку майбутніх офіцерів. Сформовані у свідомості

курсантів моральні поняття й переконання відображаються у їх поведінці, вчинках, міжособистісних стосунках і, у першу чергу, щодо командирів, начальників, викладачів та товаришів по навчанню [2, с.15].

Руденко М.В. зазначив, що єдиним джерелом підготовки висококваліфікованих офіцерських кадрів в Україні до організації виховної роботи оперативно-тактичного рівня є Військовий гуманітарний інститут Національної академії оборони України (ВГІ НАОУ), а для оперативно-стратегічного рівня – Національна академія оборони України. Означені вищі військові навчальні заклади післядипломної освіти (ВВНЗПО) згідно зі ст. 10 Закону України «Про вищу освіту» здійснюють перепідготовку, спеціалізацію та підвищення кваліфікації офіцерів на базі освітньо-кваліфікаційного рівня „спеціаліст” („магістр”) для організаторів виховної роботи [4, с.2].

Результат виховної роботи він визначає за динамікою зміни морально-психологічного стану підрозділу. Це цілком логічно, тому що морально-психологічний стан визначається як інтегрований показник якості виховної роботи.

Так, Литвиновський Є.Ю. зазначає, що у Збройних Силах України основна причина складнощів у офіцерів-організаторів виховної роботи - це незадовільна психолого-педагогічна підготовленість [3, с.9].

Автушенко О.С. наголосив, що організатори виховної роботи мають низький рівень професійної підготовленості, недостатньою є практична підготовка майбутніх організаторів виховної роботи у вищих навчальних закладах щодо організації і проведення практичних заходів виховної роботи, також низькою є психолого-педагогічна компетентність у роботі з особовим складом [1, с.10].

Професійна готовність передбачає: соціальну готовність (володіння правовими нормами, засобами спільної професійної діяльності і співробітництва, прийнятими в суспільстві прийомами професійного

спілкування тощо); особистісна готовність (володіння засобами самовираження і саморозвитку, засобами протидії професійним деформаціям особистості); діяльнісна готовність (уміння на високому рівні діяти професійно, здатність до самореалізації і саморозвитку в межах професії, до творчих проявів власної індивідуальності) [5, с.18].

Узагальнюючи аналіз наукової літератури, ми звернули увагу на два окремих вектори готовності: психологічний, що пов'язаний з психологічною особливістю кожної людини, та фаховий, де розкриваються її спеціальні знання, практичні навички й уміння. Це є очевидним, оскільки в реальних умовах професійної діяльності офіцер, який володіє стійкими психофізіологічними якостями і низькими фаховими, не в змозі виконувати свої обов'язки за посадою на високому рівні. І навпаки - офіцер, який має добру фахову підготовку, опинившись в екстремальних умовах, також буде не здатен виконати поставлене завдання якісно.

На основі теоретичного аналізу джерел, готовність можна характеризувати такими показниками:

- ставлення до виховної роботи з курсантами;
- мотиви, інтерес і прагнення до професійної діяльності;
- якості знань;
- професійні вміння;
- оцінка власної діяльності і самого себе як її суб'єкта;
- емоційне ставлення до професійної діяльності, здатність регулювати свій емоційний стан та стан інших;
- задоволеність своєю діяльністю.

Отже, готовність курсових офіцерів до виховної роботи з курсантами можна оцінити за такими критеріями: якість професійних знань, професійні вміння, професійні навички, ставлення до виховної роботи з курсантами. Повнота знань характеризує різнобічність, засвоєння знань у галузі явища, що вивчається. Чим повніше уявлення курсового офіцера про педагогічне

явище, тим глибше й усвідомленіше буде його поняття про нього. Таким чином, повнота та обсяг знань включає в себе всю суму фактів, понять, закономірностей, принципів, які необхідно засвоїти при вивченні даної теми.

Усвідомленість знань курсових офіцерів виражається у розумінні ними матеріалу, який вивчається, правильності та обґрунтованості їх суджень, в умінні застосувати теоретичні знання на практиці. Осмислене розуміння суті явища, яке вивчається, становить собою необхідну умову міцності знань, яка полягає у збереженні, запам'ятовуванні набутих знань і їх впевненому застосуванні з часом.

Рівень умінь курсових офіцерів реалізувати педагогічну взаємодію з курсантами ми визначили через їх самооцінку за допомогою анкетного опитування. 98% курсових офіцерів за результатами анкетування вміють на професійному рівні здійснювати психологічну взаємодію з курсантами. Також високо оцінили курсові офіцери власні уміння аналізувати та планувати спілкування з курсантами. Дослідження показало, що курсові офіцери високо оцінили власні уміння аналізувати та планувати спілкування з курсантами, на достатньо професійному рівні оцінюють власні уміння здійснювати психологічну взаємодію з курсантами. За результатами анкетування, вони високо оцінили власні професійні уміння та навички взаємодіяти з курсантами без теоретичних знань. За власною оцінкою, вони підтвердили, що найбільший вплив на виховання курсанта здійснюють курсові офіцери, а потім батьки.

Головним показником готовності до виховної роботи з курсантами, на нашу думку, став зріз знань, необхідних для успішної виховної діяльності.

Отримано наступні результати:

№ з/п	Теми для зрізу знань	Отримана оцінка
1.	Знання критеріїв, за якими оцінюється якість виховної роботи з курсантами	Низька „2”
2.	Знання принципів виховання	Низька „2”
3.	Знання методів виховання	Низька „2”
4.	Знання критеріїв оцінки виховної роботи	Низька „2”

Таким чином, недостатній рівень готовності до виховної діяльності характеризується відсутністю необхідних знань, які поєднуються з високою професійною самооцінкою. Самооцінка професійної підготовки висока. Професійна діяльність в такому випадку виконується добре лише під впливом зовнішніх чинників, разових планових організаційних заходів. Спеціальні знання не мають вияву. У практичній діяльності можуть не враховувати відомості про сильні та слабкі сторони особистості курсанта. Професійне самовизначення можливе під впливом зовнішніх чинників або допомоги. Слід зробити висновок, що це опосередковані виконавці, які при одержанні допомоги або проходження спеціальної підготовки здатні підготуватися до оптимального професійного самовизначення. Таким чином, ми бачимо необхідність проведення з курсовими офіцерами спеціального курсу “Формування організаторських здібностей та виховних умінь курсових офіцерів”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автушенко О.С. Система підготовки організаторів виховної роботи з військовослужбовцями в умовах університетської освіти: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Інститут вищої освіти академії педагогічних наук України. – К., 2003. – 20с.
2. Грязнов І.О. Удосконалення індивідуально-виховної роботи командирів підрозділів прикордонних військ України: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Академія прикордонних військ України ім. Б.Хмельницького. – Хмельницький, 1998. – 18с.
3. Литвиновський Є.Ю. Формування в офіцерів структури виховної роботи збройних сил України вмій проектувати виховного процесу: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2003. – 20с.
4. Руденко М.В. Педагогічна оцінка ефективності управлінської діяльності офіцерів органів виховної роботи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України. – К., 2003. – 20с.
5. Яворська Г.В. Теоретичні та методичні засади формування соціально-професійної зрілості курсантів вищих навчальних закладів МВС України: Автореф. дис. ... док. пед. наук / Інститут педагогіки і психології професійної освіти академії педагогічних наук України. – К., 2006. – 45с.